

Annika Korpela

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntö

HE 105/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi väliaikaisesta epidemiakorvauksesta ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki väliaikaisesta epidemiakorvauksesta. Lailla tuettaisiin yhteiskunnassa taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ja perheitä tilanteessa, jossa covid-19-epidemiasta johtuvat rajoitustoimet ovat aiheuttaneet ylimääräisiä kustannuksia. Tuen piiriin kuuluisivat henkilöt, jotka ovat saaneet perustoimeentulotukea rajoitustoimien aikana, jos he edelleen ovat perustoimeentulotuen saajina tuen maksuaikana syksyllä 2020.

Yleistä tilanteen arviointia

Covid-19-epidemia on ollut koko yhteiskunnalle suuri kriisi ja monen ihmisen taloudellinen tilanne on kriisistä johtuvista seuraamuksista heikentynyt. Välittömästi kriisin alussa Kela ja Kuntaliitto alkoivat yhteistyössä ennakoida kriisin vaikutuksia taloudellisen tuen tarpeen kasvuun ja toimeentulotuen toimeenpanoon. Tavoitteena yhteisessä arvioinnissa oli se, että viimesijainen turva toimisi mahdollisimman hyvin, mikäli ensisijaisen järjestelmän hakuruuhkat aiheuttaisivat merkittävästi lisääntyvää toimeentulotuen hakemisen tarvetta. Tästä syystä Kela ja Kuntaliitto antoivat omat yhteiset esityksensä sosiaali- ja terveysministeriölle toimeentulotukijärjestelmän joustavoittamiseksi siten, että tuen hakemisen ruuhkautuminen pystyttäisiin mahdollisimman pitkälle ehkäisemään ja että tukea voitaisiin myöntää poikkeustila huomioiden vakiintunutta soveltamiskäytäntöä joustavammin. Tavoitteena oli lisäksi mahdollisimman pitkälle turvata se, että kunnan sosiaalihuollon ammatilliset resurssit voidaan mahdollisimman kattavasti suunnata kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten auttamiseen ja tukemiseen kriisissä selviämiseksi. Yhteistyönä laaditut ehdotukset olivat pohjana ministeriön antamille suosituksille toimeentulotuen toimeenpanemiseksi pandemian aikana.

Tilanne toimeentulotuen toimeenpanossa on koko koronakriisin keston ajan ollut hyvä. Etupainotteinen reagointi poikkeusoloihin on mahdollistanut sen, että perustoimeentulotuen käsittelyajat ovat kasvavasta asiakasmäärästä huolimatta olleet jopa huomattavasti lyhyemmät kuin ennen kriisiä ja Kela on pystynyt varmistamaan

Annika Korpela

viimesijaisen tuen aiempaa joustavammin (esim. yrittäjät, ylikallit vuokrat) ja turvaamaan käsittelyresurssit lisääntyneelle tuen tarpeelle. Niin Kuntaliiton kunnilta saatujen viestien kuin ministeriön toteuttaman sosiaalipalvelujen viikoittaisen tilannekatsauksen perusteella myös kunnat ovat pystyneet vastaamaan asiakkaiden taloudellisen tuen tarpeeseen hyvin, tuen tarpeen merkittävästä lisääntymisestä huolimatta. Valtaosassa kuntia on myös tarjottu laajasti enemmän maksutonta ruoka-apua, niin perheille kuin muillekin kunnan asukkaille. Lisäksi osalle epidemian vuoksi kotiin jääneille ja tästä syystä tulottomuuteen pudonneille lapsiperheille myönnettiin kevään aikana tukea sekä toimeentulotukena että takautuvasti voimaan tulleena epidemiatukena. Tämä päällekkäinen tuen myöntäminen on myös osaltaan varmistanut sitä, että taloudelliset kriisit ovat pysyneet hallinnassa.

Kokonaisuutena, pitkäaikaisiin toimeentulotukiasiakkaisiin, jotka nimenomaisesti ovat niitä kaikkein köyhimpiä ja taloudellisesti vaikeimmassa asemassa olevia, koronaepidemian taloudelliset vaikutukset ovat yksilötasolla olleet vähäisempiä kuin esimerkiksi työttömäksi ansiosidonnaiselle turvalle yhtäkkisesti pudonneilla asiakkailla. Eri-tyisen heikossa asemassa ovat olleet ne, joiden palvelut jouduttiin keskeyttämään valtion määrätessä esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan yksiköt suljettaviksi. Tämä merkitsi palveluissa olevien taloudellisen aseman heikkenemisestä ja myös hyvinvointiriskien kasautumista, koska henkilöt menettivät päiväkohtaisen verottoman 9 euron korvauksensa kuntouttavassa työtoiminnassa ja lisäksi kyseessä oli kohderyhmä, jolla usein lähtökohtaisesti on puutteita hyvinvoinnissa tai elämänhallinnassa ja sosiaalisissa suhteissa. Ikäihmisten kohdalla taloudelliset vaikutukset ovat tulleet valtaosin korvatuksi joko perus- tai täydentävällä toimeentulotuella (esim. lääkekuljetusmaksut hyväksyttiin perustoimeentulotuen menoina, ruokakuljetusmaksut myönnettiin täydentävän toimeentulotukena jne.).

Kokonaisuutena Kuntaliitto arvioi, että kuntien sosiaalihuolto yhteistyössä Kelan kanssa on selvinnyt poikkeuksellisen hyvin taloudellisen turvaamisen haasteesta kriisin aikana.

Kuntaliiton kannanotot väliaikaisesta epidemiakorvauksesta ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

Kuntaliitto katsoo, että on hyvä, että halutaan tukea yhteiskunnassa taloudellisesti heikoimmassa asemassa olevia henkilöitä ja perheitä tilanteessa, jossa Covid-19 on mahdollisesti aiheuttanut lisäkustannuksia. Koronakriisin taloudelliset vaikutukset eivät tosin välttämättä ole lainkaan kohdistuneet toimeentulotukea kriisin alkaessa saaneisiin kaikkein heikoimmassa taloudellisessa asemassa oleviin, vaan heidän taloudellinen tilanteensa on pysynyt palvelujen keskeyttämisestä lukuun ottamatta ennallaan ja joiltain osin jopa parantunut kriisin aikana toimeentulotuessa sovellettujen joustojen vuoksi.

Annika Korpela

Nyt kaavailtu korotus oletettavasti lisää entisestään toimeentulotuen asiakkaiden määrää koko korotuksen voimassaolon ajan ja heikentää näin myös työn teon kannustimia entisestään sekä mahdollisesti lisää toimeentulotukiriippuvuutta. Lisäksi tuen kaavamaisella korottamisella epidemiakorvauksella nyt syksyllä ei millään tavalla tosiasiasa varmisteta tuen kohdistumista koronaepidemian vuoksi kaikkein eniten hyvinvointi- ja taloudellisia haasteita kohdanneisiin henkilöihin, eikä sillä välttämättä pystytä ehkäisemään esimerkiksi syntyneitä mielenterveyspulmia tai yksinäisyyden kokemuksia.

Kuntaliiton näkemyksen mukaan olisi myös syytä pohtia onko väliaikainen epidemiatuki ristiriidassa perustuslain kanssa. Väliaikainen epidemiatuki, joka kytkeytyy vahvasti toimeentulotukeen, voimistaa ensisijaisen perusturvajärjestelmän ja viimesijaisen toimeentulotuen välistä vääristymää ja voi tästä syystä olla ongelmallinen perustuslain 19 §:n sääntely ja tarkoitus huomioiden. Kuntaliitto myös toteaa, että kiireellisten muutosten tekeminen lainsäädäntöön vaarantaa lainvalmistelun hyvät periaatteet. Kiireellisiä muutoksia lainsäädäntöön ei pidä tehdä siten, että muutosten tosiasiallisia oikeudellisia ja muita vaikutuksia ei arvioida juridisesti kattavasti ja hyvät lainvalmistelun periaatteet huomioiden. Tilapäinen ja määräaikainen korvaus, joka kohdistuu vaan osaan ihmisiä, pitäisi pystyä perusteellisesti ja johdonmukaisesti perustelemaan. Lisäksi esityksessä jää hieman epäselväksi mitä kuluja korvauksella on tosiasiasa tarkoitus kattaa.

Kuntaliitto ehdotti lain valmisteluvaiheessa, että nyt korotukseen suunnattu 60 miljoonan euron määräraha olisi kohdistettu suoraan kunnille yleiskatteellisena valtionosuutena esimerkiksi kunnan toimeentulotukiasiakkaiden tai pitkäaikaisten toimeentulotukiasiakkaiden suhteessa (vrt. lapsiperheiden lisätalousarviossa ehdotetun tuen jakoperuste). Perusteena em. määrärahan kohdentamiselle olisi kuntien täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen määrärahojen ja toimeentulotuen asiakkaiden palvelujen varmistaminen taloudellisessa kriisissä siten, että kunnat pystyisivät mahdollisimman kattavasti turvaamaan kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien taloudellista tilannetta sekä heille suunnattua palveluvalikoimaa ja minimoimaan työikäisten sosiaalipalvelujen asiakkaille koronaepidemiasta johtuvia haitallisia hyvinvointivaikutuksia. Kuntaliiton näkemyksen mukaan näin olisi voitu vaikuttavammin varmistaa määrärahan kohdistuminen tosiasiasa kaikkein heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa oleviin.

SUOMEN KUNTALIITTO

Annika Korpela
lakimies

